

Практычныя заданні па тэме “ Арфаграфія”

Пытанні для самакантролю:

1. Што вывучае арфаграфія як раздзел мовазнаўства?
2. Ахарактарызуйце прынцыпы беларускага правапісу; напісанні, заснаваныя на фанетычным і марфалагічным прынцыпах беларускага правапісу.
3. Назавіце правілы правапісу галосных о,э, а; е, ё, я; у складаных словах; прыстаўных і, а; спалучэнняў галосных у запазычаных словах; і, й, ы; у, ў.
4. Назавіце правілы правапісу зычных звонкіх і глухіх, свісцячых і шыпячых; зычных на канцы прыставак; д-дз, т-ц; падвойных зычных; спалучэнняў зычных; прыстаўных і ўстаўных зычных; мягкага знака і апострафа.
4. Назавіце асноўныя правілы правапісу слоў разам, праз злучок і асобна.
5. Назавіце правілы напісання вялікай літары.
6. Назавіце правілы пераносу слоў з аднаго радка на другі.
7. Назавіце правілы правапісу абрэвіятур і графічнага скарачэння слоў.

Заданні да практычных заняткаў:

Узяты з дапаможніка: *Практыкум па арфаграфіі і пунктуацыі беларускай мовы* : дапаможнік / В.У.Азарка, А.С.Васілеўская, В.Г.Качан і інш. – Мінск: БДПУ, 2010. – 128 с.

1. Размяркуйце прапанаваныя словы па групам паводле правіл правапісу галосных: 1) о, э пішуцца пад націскам; 2) а пішацца ў ненаціскным становішчы на месцы о, э; 3) э пішацца не пад націскам у запазычаных словах; 4) я пішацца ў першым складзе перад націскам на месцы е, ё; 5) замест ненаціскных о, э пішацца ы; 6) у канцы запазычаных слоў не пад націскам пішуцца спалучэнні –аль, -ар; 7) на канцы ўласных імёнаў пішуцца спалучэнні –эль, -эр; 8) я пішацца незалежна ад націску; 9) е пішацца ў першым складзе перад націскам у запазычаных словах.

Імпрэсары..., дз...вяты, вінчэст...р, Піт...р, с...рца, бр...во, Генд...ль, капрычы..., пяцьдз...сят, пам...ць, р...форма, ш...сцёра, шпат...ль, дз...журства, ж...стыкуляцыя, В...нецыя, ц...ц...рук, г...рой, літ...ратура, сув...зь, інж...нер, Шапенгаў...р, л...пух, м...тодыка, гр...моты, гіпот...за, Каларад..., ц...жкавата, пост...р, гард...роб, Гюнт...р, п...сняр, крат...р, ж...раў, л...ксічны, майст...рня, нав...ліст, л...мантаваць, бл...ха, г...нар, тыс...ча, Манчэст...р, ц...лафан, лід...р, бр...зент.

2. Устаўце літару е ці э.

Пенсн..., каф..., в...тэран, цэнтн...р, тэмперам...нт, м...бля, с...рвіс, лаз...р, с...рвіз, Кампан...ла.

3. Устаўце літару е ці я.

Л...генда, ц...гнік, зам...ць, за...ц, мес...ц, по...с, шэсцьдз...сят, м...тро, св...ткаваць, кал...ктыў.

4. Перакладзіце словы на беларускую мову. Пракаменціруйце правапіс слоў .

Мемориал, папайа, ідеология, імпрэсіянізм, аббревіатура, гігіена, неологізм, Іерусалім, Йемен, адажыо, акціонер, дыялект, кліент, геолог, Нью-Йорк, майор, рэакцыя, Майя, абітурыент, фойе, Іоанн, Неапаль, партфоліо, юніор, рэалізм, аккордеон, перыод, Іосиф, Савойа, майонез, метеор, мініатюра, йена, камедыограф, йод, Іорданія, геология, конвейер, іерархія, Агаіо, семиотыка, іонны, сольфеджыо, іанасфера, майорат.

5. Устаўце патрэбную літару.

Фу...бол, апафео..., бара...ьбіт, абру..., баске...бол, ва...зал, ай...берг, э...замен.

6. Устаўце літару з, с або ш.

Бру...чатка, ва...чыць, выпе...чаны, гу...чар, гру...чык, дано...чык, зра...чэнне, мя...чанства, ні...чымны, невіду...чы, во...чык, пя...чаны, пя...чотны, разна...чык, ра...чоска, ра...чуліць, ра...чыніць (цеста), ра...шпіліць, ра...чыніць (вокны), у...чуваць, у...чыльную, у...чэнт, ...часлівы, рэ...чыцкі.

7. Устаўце літару д ці дз.

І...(э,е)аліст, ...(ы,і)ктатура, ін...(ы,і)ец, мун...(ы,і)р, ін...(э,е)ец, прэзі...(ы,і)ум, і...(э,е)аграфія, ...(ы,і)ягназ, ...(ы,і)рван, хін...(ы,і).

8. Устаўце літару т ці ц.

Аван...(у,ю)рыст, ...віст, ча...вер, скеп...(ы,і)к, на...(у,ю)рморт, пражэк...(о,ё)р, жаке...(ы,і)к, увер...(у,ю)ра, э...(ы,і)кет, па...(э,е)фон.

9. Запішыце словы па-беларуску, растлумачце правапіс літар д, т і дз, ц.

Командировка, теорема, активный, тюль, аплодисменты, дирижер, подвиг, кандидат, делегат, телефон, тираж, технический, методика, Тадеуш, Гарибальди, Тереза, Матвей, Дели, Витебск, Братислава, Стендаль, Данте, сатира, метель, пластика, митинг, десант, диктант, батистовый, мотив, триптих, медицина, в саду, подвязать, дикция, двери, десерт, гвоздь, деликатес.

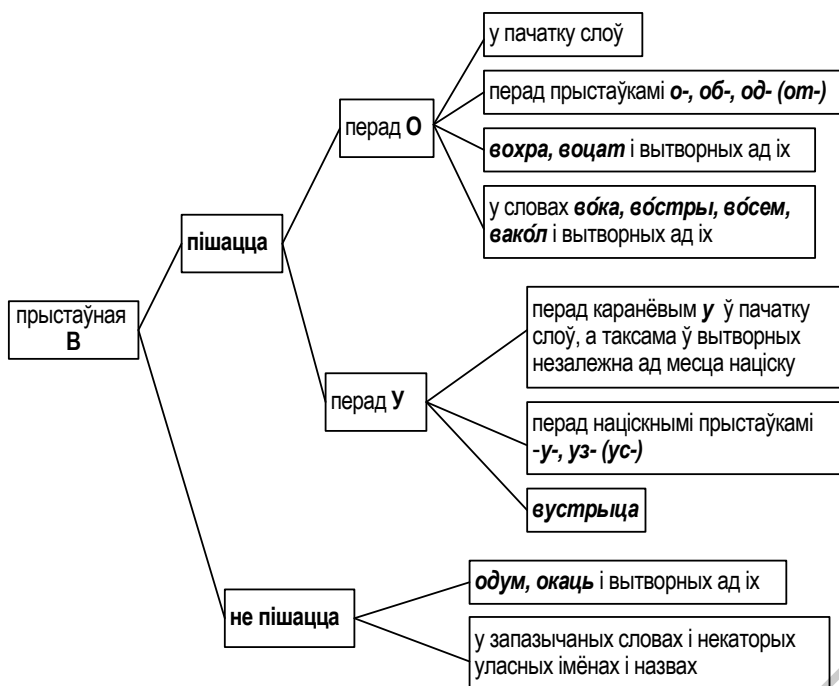
10. Перакладзіце словы на беларускую мову. Супастаўце вымаўленне і напісанне спалучэнняў зычных у рускай і беларускай мовах.

Немилосердно, баластный, разостланный, солнечный, постный, контрастный, Шмидт, лестница, проездной, Гумбольдт.

11. Перакладзіце словы на беларускую мову. Растлумачце правапіс прыстаўных і ўстаўных зычных.

Отблеск, образный, орган, обострённый, отмель, оптом, остров, охра, окись, опера, оптика, заочник, околица, узел, взвод, взмах, узор, укол, влево, уникам, угольник, ученик, вдоль, врассыпную, вьюн, этот, этика, эй, эпос, экстренный.

12. Разгледзьце алгарытм правапісу прыстаўной літары в. Дапоўніце алгарытм прыкладамі.

13. Устаўце, дзе неабходна, літары.

Абсцыс...а, кел...я, маладуш...а, мал...юск, мас...аж, Мек...а, міс...іс, па...чырыца, па...цвердзіць, паэтэс...а, перадплеч...а, пес...ізм, пер...он, прагрэс..., прымадон...а, прэс...-служба, рас...тацца, рас...трэл, рос...тань, сес...ія, старасве...чына, стэл...аж, тэн...іс, чул...іваць, шас...і.

14. Запішыце словы па-беларуску, растлумачце правапіс падоўжаных і падвоеных зычных.

Касса, праграма, судья, затишыё, новелла, грязью, Полесье, чтение, гамма, ванна, пятьюдесятью, бассейн, аллея, территория, аттракцион, аккорд, печью, корреспондент, аффикс, интеллигентный, Алла, Анна, Жанна, Ефросинья, Инесса, Наталья, Стелла, Татьяна, Ульяна, Апполон, Илья, Диккенс, Руссо, Третьяков, Бонн, Ницца, Полесье, полесский, Уручье.

15. Спішыце сказы, устаўце прапушчаныя літары.

1. Эф...ект творчасці: зцягам часу тое, пра што пішаш, становіцца тым, як пішаш (А. Разанаў). 2. Жыц...ё – шляхоў і рэк падабенства: рух падарожны распачынае юнацтва наша з крыніц маленства і ў акіян небыц...я ўпадае (А. Куляшоў). 3. Любая прафес...ія заўсёды была і будзе прывадам, што злучае чалавека і грамадства (М. Стральцоў). 4. Сярод людзей пануе адчужэн...е, і ахінае нас духоўны смог (З. Марозаў). 5. Усякі, нават геніяльны паўтор – гэта ёсць бяс...іл...е непаўтору (Я. Скрыган). 6. Не страшны боль, не страшна смерць, страшней застацца без кахан...я, у адзіноце анямець, любімай не пачуць дыхан...я (П. Панчанка). 7. Радзіма – дол і паднябес...е тое, дзе ходзіць слова Бога пехатою (Р. Барадулін). 8. Не люблю ап...лікацыі ні ў паэзіі, ні ў прозе, калі і хаты, і дрэвы, і людзі, і нават сонца здаюцца быц...ам бы наклеенымі – няма ў іх аб'ёмнасці, шматмернасці, глыбіні, гульні светаценняў на блізкіх і далёкіх планах. І мова герояў таксама тады здаецца наклеенаю. А хочацца жывых людзей, жывой мовы (Я. Сіпакоў). 9. І б'е па сэрцах даўкай хваляй стрэс... (З. Марозаў).

10. Душою не крыві, бо чалавечы век усё ж кароткі, і водгул...ем у кожнага ў крыві азвацца могуць прашчурны і продкі (С. Грахоўскі).

16. Назавіце словы, у якіх: 1) на месцы пропуску трэба пісаць мяккі знак; 2) апостраф пішацца пасля прыставак на зычны; 3) на месцы пропуску нічога не пішацца.

Аб...інець, ад...езд, бар...ер, В...етнам, дзярж...юрвыдавецтва, кал...е, Кандрац...еў, кан...як, малакроў...е, між...ярусны, Н...ю-Ёрк, пас...янс, п...юць, пагалоў...е, рэл...еф, салаў...і, суб...ект, саф...ян, сям...я, шмат...ёмісты.

17. Запоўніце табліцу. Падкрэсліце літару, якая папярэднічае мяккаму знаку ці апострафу.

Мяккі знак	апостраф

Аб..ём, Амудар..я, Афанас..еў Іл..я Арсен..евіч, батал..ён, Васіл..еўскі востраў, Лук..ян Пракоф..евіч Дзям..янаў, з..есці, з..ява, кастан..еты, Кас..ян, куп..ё, Лавуаз..е, Вен..ямін, мадз..яры, Мал..ер, Мантэг..ю, міл..ярд, манпас..е, нал..ю, парц..еры, п..яўка, разал..ю, сен..ёр, сузор..е, Ул..яна Кандрац..еўна.

18. Назавіце адным словам.

1. Артыст, які вядзе канцэртна-эстраднае прадстаўленне, аб'яўляючы нумары праграмы і займаючы гледачоў у перапынках паміж нумарамі; 2. Асоба, якая праходзіць навуковую стажыроўку; 3. Асоба, якая жыве на працэнты з аддадзенага ў пазыку капіталу, з даходаў ад акцый, аблігацый і інш.; 4. Ваеннаслужачы пры камандзіры для выканання службовых даручэнняў; 5. Ваенны або ўрадавы кур'ер для дастаўкі важных, сакрэтных папер; 6. Саюз, аб'яднанне дзяржаў або арганізацый на аснове дагаворных абавязацельстваў; 7. Сукупнасць умоў, становішча, абставіны, якія склаліся ў той ці іншай галіне дзейнасці і ўплываюць на ход якіх-небудзь падзей, спраў; 8. Унутраная частка будынка, памяшканне, архітэктурна і па-мастацку аформленае; 9. Упрыгожанне ў выглядзе невялікага малюнка ў пачатку або ў канцы кнігі, раздзела; 10. Частка войска, якая знаходзіцца ззаду галоўных сіл, каб абараніць іх ад нападу з тылу.

Словы для даведак: ад..юнкт, ад..ютант, ал..янс, ар..ергард, він..етка, інтэр..ер, канферанс..е, кан..юнктура, ранц..е, фельд..егер.

19. Прачытайце сказы, параўнайце вымаўленне і правапіс прыставак у выдзеленых словах.

1. Дно ў чалавека заўсёды відаць, і рух увесь яго як на далоні; і гэтым вось і вядома, што там ні з чым непараўнальная тонкасць і **бясконцы** рух – як бы гэта свет знайшоў для сябе вечнае і адзінае люстэрка (К. Чорны). 2. Для **стварэння** лепшых пакаленняў трэба помніць гора ўсіх (П. Панчанка). 3. Дружба, не **зведаўшая** ліхалецця, слава без працы мазольнай, упартай, слова, якое не грэе, не свеціць, – нічога не варты (М. Танк). 4. Узіраешся ў побыт – бы **расчытваеш** почырк чужы, незнаёмы. Зноў і зноў намагаешся ўцяміць сэнс кожнага знака – іначай застанецца замкнёны сэнс і слова, і тэксту ўсяго (Н. Мацяш). 5. З горнай вяршыні не **сходзіць** туман, з вернага

сэрца – любоў (М. Танк). 6. Дыстанцыя ў часе дае пэўную аб'ектыўнасць у стаўленні да **зробленага** самім табою (Я. Брыль). 7. Як можна дапамагчы сапраўднаму таленту? Па-першае, не пабаяцца **сказаць** яму, што ён талент. А па-другое, **стрымаць** тых, хто абавязкова хоча пашкодзіць яму працаваць (Я. Сіпакоў). 8. Жыццё – **ступанне** па канаце пад **зменлівым** скляпеннем неба: **скульнешся** ўправа, а ці ўлева – і так, і гэтак разаб'ешся... (Н. Мацяш). 9. О чалавек, у сквапнасці **бясконцай** ты можаш патушыць аднойчы сонца, яго ад нас ужо хавае смог (З. Марозаў). 10. Хто забыў сваіх продкаў – сябе губляе, хто забыў сваю мову – усё **згубіў** (У. Караткевіч).

19. Устаўце літару з ці с.

Ра...кідаць, ...біць, ро...піс, ...даць, ро...шукі, ...несці, ...ыграць, і...ноў, у...няць, у...біцца, і...пыты, ро...галас, у...хваляць, бя...межны, бе...языкі, небя...грэшны, небе...карысны, абэ...галосець, абя...грошыць, пра...мерны, цера...палосіца, ра...езд, ...інець, ...ымправізаваць, абя...шкодзіць, ра...юшаны, бя...ядзерны, ...кінуць, ...хапіць, бе...падстаўны, ...ялчэць, абя...кровіць, ро...чырк, ...эканоміць, ...ыначыць.

20.. Устаўце літару а ці у.

С...сед, с...існаваць, с...слоўе, с...наймальнік, с...сватаць, с...ладдзе, с...курснік, с...вязны, с...іскальнік, с...межжа, с...дружнасць, с...апякун, с...працоўнік, с...ўдзел, с...выканаўца, с...звоньвацца, с...зіральнік, с...стракаць, с...суд, с...купны, с...служывец, с...праць, с...мяшчальнік, с...праўдны, с...пярэчлівасць, с...месна, нас...перак.

21. Ад наступных назоўнікаў пры дапамозе суфікса –ск- утварыце прыметнікі. Раствлумачце іх правапіс.

Адэса, аўтазавод, Баранавічы, беларус, Беласток, Вільнюс, гігант, Глуск, горад, Добруш, дэпутат, інстытут, казак, казах, калмык, Карэлічы, Касабланка, Каўказ, Крупкі, латыш, Ліда, ліпень, настаўнік, Нясвіж, паляшук, Пецярбург, рыбак, славак, студэнт, таварыш, таджык, Ташкент, турыст, француз, Хатынь, Хойнікі, юнак, Ямайка.

22. Размяркуйце словы па трох групах: 1) пішуцца разам; 2) пішуцца асобна; 3) пішуцца праз злучок.

Калі(нікалі), сямі(колерныя), трохсот(дваццаціпяці)метровы, адна(леткі), трасецца(калоціцца), аб'ектыўна(заканамерны), аб'ектна(суб'ектны), абы(калі), авія(завод), авіяцыйна(касмічны), агульна(навуковы), з(моладу), з(наскоку), значна(меншы), інжынер(механік), між(волі), час(ад)часу, чатырох(павярховы), педагагічна(правільны), паў(цень), радыё(сувязь), цап(царап), хлеба(пякарня), танц(майстар), супер(сучасны), сумесна(выпрацаваны), на(жаль), план(заказ), на(чыста), на(прыклад), не(у)прыклад, ні(адкуль), агульна(славянскі), ісці на(сустрэч).

23. Прапануюцца таксама практыкаванні і заданні з выдання: Грыгор'ева, Л.М. Сучасная беларуская мова. Зборнік практыкаванняў : вучэб. дапаможнік / Л.М.Грыгор'ева, Г.Ф.Андарала. – Мінск: Выш. шк., 2010. – С. 27 – 47.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ